

Una literatura arrelada i transcendent

Pocs autors valencians del segle XX han tingut la versalilitat de Martí Domínguez: periodista, dramaturg, orador, novel·lista, poeta i assagista. No hi havia cap camp de la literatura que li resultara incòmode. Fins i tot en la poesia –potser el seu gènere menys conegut–, ens va regalar *Arbres* (1957). “La llengua és a la Pàtria lo que a la terra els arbres...”: així comença el bell i extens poema patriòtic que recorre la geografia i la història literària i religiosa valencianes en un apassionat elogi de la nostra llengua. Veiem ací un dels lligams indestruïbles de l'autor: fe i país. La valencianitat i el cristianisme amaren la seua vida i la seua obra. Són les coordenades que marquen el sentit del seu itinerari vital. La seua biografia i la seua literatura no fan sinó constatar que aquestes dues dimensions van estretament relligades. Per això m'agrada d'afirmar que Martí Domínguez és un escriptor religiós en el sentit etimològic de la paraula.

La valencianitat i el cristianisme amaren la vida i l'obra de Martí Domínguez Barberà (1908-1984). És un escriptor religiós, en el sentit etimològic de la paraula. Ho demostra amb el llibre *'Isaïes, profeta de Nadal'*, editat pòstumament.

La crítica és unànime a l'hora d'assenyalar la seua contribució decisiva en la dignificació del teatre valencià a la postguerra. *Les Malaenes*, representada amb èxit de crítica i públic el 1947, inicia la seua producció en valencià, que té la fita més destacada en *No n'eren deu?* (1960). Aquesta obra, basada en un passatge de l'evangeli de Lluc, és, potser, la més representativa de la seua producció i constitueix un exemple de literatura arrelada i transcendent. Amb un llenguatge natural, gens postís, i uns personatges pròxims a nosaltres en llur mediterraneïtat –malgrat la distància temporal en la qual es desenvolupa l'acció–, Martí Domínguez reflexiona en veu alta sobre l'agraïment i sobre el desagraïment. El fil argumental s'enceta a partir del guariment de deu leprosos, dels quals només un manifesta agraïment. L'interrogant que planteja Jesús: “No n'eren déu? On són els altres nou?”, propicia la reflexió de Martí Domínguez. En la ficció teatral que ell recrea, els nou leprosos desagraïts es redimeixen mitjançant el servici. L'agraïment a Jesús es torna servici a l'altre. El sagrament de l'altar no es pot deslligar del sagrament del germà perquè formen un tot. *No n'eren déu?* és una reflexió profunda sobre l'agraïment cristià, sobre l'esperit de servici en favor dels més desfavorits.

Parem l'atenció en el moment en el qual s'estrenà l'obra, la Setmana Santa del 1960. Feia dos anys que havia pronunciat el seu discurs reivindicatiu arran de la riuada del 57. Aquella excel·lent peça oratòria, declamada al Teatre Principal de València el 16 de març del 1958, retransmesa per ràdio

i editada posteriorment, commocionà la societat valenciana. I, com no podia ser d'una altra manera, conduí l'autor a l'ostracisme del règim: les pressions es deixaren sentir i fou obligat a abandonar la direcció del diari *Las Provincias* després de disset anys de constant dedicació. Martí Domínguez, que havia patit la marginació, el buit de moltes persones, el desagraïment... pren la ploma i fa un cant a l'agraïment. Perquè vol redreçar la seua situació sense ressentiment. Aquesta actitud catàrtica, positiva, marca l'empremta del seu caràcter.

Quatre anys després de *No n'eren deu?* començà a escriure *Isaïes, profeta de Nadal*, un text inèdit que ha vist la llum enguany en la col·lecció “Rent” de l'editorial Denes. Martí Domínguez ens acostava de nou al món de la Bíblia. Ara ens endinsa en l'Antic Testament. En *Isaïes* despunta el deler de l'esperança messiànica que alberga el poble d'Israel.

L'escriptor sintetitza magistralment en tres frases el sentit últim de l'Antic Testament: “La totalitat del text d'*Isaïes* –més esperit que lletra [...]– està ple d'eixa força, d'eixa saba que nodrix l'arbre gegant de l'Antic Testament: l'expectació messiànica. Tot quant en Israel és temps i espai –història i geografia, llinatges i terres– és substancialment expectació, mirada avant, pressentiment d'una vinguda que ha de donar plenitud a eixa història i a eixa geografia israelita. Tot allò que en Israel no és expectació és *distracció*.”

Martí Domínguez transmet que la Bíblia és paraula viva. El Déu dels cristians és un Déu de vius i no de morts. Per això el missatge del pro-

feta, alhora que subratlla l'esperança messiànica de salvació per la vinguda de Crist en la carn (Nadal), exigeix la necessitat de conversió, de redreçar allò que és tort, d'alçar l'abatut i abatre els poderosos. Perquè Jesús, com diu el *Magnificat* de Maria, "derroca els poderosos del tron i exalta els humils".

L'autor, resseguint la història del profetisme hebreu, denuncia les actituds que entrebanquen la vinguda del regne de Déu: l'escepticisme que tot ho critica, el desarrelament dels qui només cerquen el poder, l'avarícia capitalista o l'acumulació de riqueses i de poder. També hi critica la "gent que dejuna i està certa de militar en el partit de Déu".

A la presentació del llibre al Centre Octubre de la ciutat de València, el pare Enric Ferrer va subratllar l'accent que Martí Domínguez posa en el Déu dels pobres, una de les intuïcions del concili Vaticà II, esdeveniment coetani al moment en què escrivi l'obra; un tema que, si ens n'adonem, és recurrent en Martí Domínguez, ja que en *No n'eren déu?* els protagonistes són els deu leprosos, marginats entre els marginats d'Israel.

Isaïes, profeta de Nadal i *No n'eren déu?* conformen el díptic bíblic –Antic Testament i Nou Testament– del nostre autor. Al costat d'aquestes dues obres n'hi ha una altra, que no és de tema religiós, però que resulta clau per a entendre els qualificatius d'*arrelada* i *transcendent* que mereix la seua literatura. Es tracta de *L'ullal*, la seua obra pòstuma.

En forma de relats breus, a la manera de senzilles pinzellades, Martí Domínguez ens acosta a un Algemésí innominat de principi del segle passat. L'autor, a través dels ulls del xiquet que fou, guaita pels racons de la seua infància: la terra, les festes, els menjars, els jocs, la mort... Manifestacions d'una realitat que en la seua prosa es troba embastada d'un fil subtil de transcendència. La clau de volta que lliga els personatges i les situacions d'aquest llibre és la comunió dels sants; la convicció que, més enllà del temps, tots ens trobem units en el Crist, rei de la Creació. Narracions aparentment disperses es troben unides per la fraternitat que s'estableix

entre els personatges, l'autor i els lectors; la fraternitat que deriva de la naturalesa comuna de criatures.

Aqueix lligam recorre la història i la ultrapassa en un diàleg entre el passat, el present i l'eternitat, viscuts com una experiència recíproca d'intercessió. És especialment corprenedor el diàleg que estableix amb els seus companys de joc de la infància, morts prematurament. Martí Domínguez, en la seua maduresa, retirat del periodisme actiu, pròxim a una mort sobtada, sent els seus amics menuts ben pròxims a ells units per la "caritat, és a

Transmet que la Bíblia és paraula viva, que el Déu dels cristians és un Déu de vius i no de morts

dir, amor, la sola virtut que ultrapassa la mort. I tot quant és victòria sobre el fet de morir, és diví. Déu és vida."

El centenari de Martí Domínguez constitueix una excel·lent oportunitat per a difondre la seua obra a tot el nostre domini lingüístic. Al País Valencià la seua memòria roman viva i els seus llibres han merescut l'atenció de diverses editorials, que han acreditat la pervivència de la seua literatura en títols com ara *No n'eren déu?* (Bromera), *L'ullal* (Eliseu Climent), *Els horts* (Bromera), *Els Borja* (Alfons el Vell) o la publicació recent de l'assaig, fins ara inèdit, *Isaïes, profeta de Nadal* (Denes). EL TEMPS posa ara també al nostre abast uns fragments d'un altre llibre inèdit, *Itàlia fora mà*, i ens convida a homenatjar el gran escriptor de la millor manera possible: llegint-lo. Tan de bo que la breu passejada per l'"hort immens" italià ens desperte l'interès per l'autor i la seua obra. Val la pena.

Agustí Colomer

ELTEMPS

És Temps de Vacances

Si ets subscriptor, i te'n vas de vacances a l'estiu,
i vols rebre EL TEMPS totes les setmanes.
Telefona'ns al 902 131 025 i comunica'ns l'adreça on
vols rebre la revista aquest estiu.

The advertisement features a background of a beach with blue sky and turquoise water. In the foreground, several covers of the magazine 'EL TEMPS' are displayed. The covers include headlines such as 'Europa es tanca', 'Petròli comença el col·lapse', and 'La torxa crema'.